

בדעת הרמב"ם יש מפרשים שדין תורה הוא ואף בדיעבד לא יצא ידי חובתו [משום הדין שטמא מת אינו משלח קרבנותיו] (כן משמע בכס"מ ב"א"מ ב, יב; חדושי הגר"ח הלוי ק"פ ו). ויש אומרים שאין זה אלא מדרבנן (עפ"י קרית ספר; חו"א זבחים ד, ח) ובדיעבד ששחטו וזרקו עליו כשר. ועוד, אם בעל הקרבן טהור יש לומר שמותר לטבול יום אף לכתחילה להימנות על קרבנו (עפ"י זכר יצחק ט).

ב. יש מהאחרונים שכתב שלפי הדעה האומרת 'טבול יום של זב כזב' אין שוחטים וזורקים על זב בשביעי ועל שומרת יום כנגד יום בשני לאחר טבילתם, למאן דאמר אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ, מפני שבכלל 'טמאים' הם ולא הוקלשה טומאתם (עפ"י פנים מאירות זבחים יז: לב: בדעת התוס' שם לב. [וע"ש במפרשים פירוש אחר לדברי התוס']). ויש מהאחרונים שחלקו על כך עפ"י המפורש בכריתות י).

ג. כאמור לעיל, מחוסר כיפורים אין שוחטים עליו (לכתחילה. לקוטי הלכות) עד שימסור כפרתו תחילה ביד בית דין. ולכתחילה ודאי צריך להקדים להביא כפרתו לפני תמיד של בין הערבים (זבח תודה).

ה. טמא שרץ וכן טמא מת בשביעי שלו שעדיין הם טמאים; לרב, אין שוחטים וזורקים עליהם מהתורה, ולעולא – שוחטים והאיל ובידם לטבול היום וייטהרו לאכול בערב, וכן"ל. [ונחלקו תנאים בדבר. ע' להלן צג. ותוס' צב: ד"ה אלו].

להלכה אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ כל עוד לא טבל (ערמב"ם ו, א ובנושאי כלים; צל"ח; חו"א זבחים ד, ו). ויש אומרים בדעת הרמב"ם שמדרבנן הוא (ע' צל"ח; הקדמת נחלת דוד; מנחת ברוך כא).

דף צא

קסו. א. האם שוחטים וזורקים את הפסח על האונן; על המפקח את הגל מעל אדם; על מי שהבטיחוהו להוציא מבית האסורים; על החולה והזקן שיכולים לאכול כזית.

ב. האם שוחטים וזורקים על היחיד?

ג. האם שוחטים את הפסח על חבורה שאינה יכולה לאכול את כל הפסח?

ד. האם שוחטים את הפסח על חבורת נשים, עבדים וקטנים? האם עושים חבורת גרים?

ה. האם נשים מצוות בהקרבת הפסח, בראשון ובשני? מהן במצה ובמרור?

א. האונן, והמפקח את הגל מעל אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת, וכן החבוש שהבטיחוהו להוציא מבית האסורים, והחולה והזקן שיכולים לאכול כזית – שוחטים וזורקים עליהם, אבל לא בפני עצמם – שמא יביאו את הפסח לידי פסול, שייטמא האונן למתו והמפקח יאהיל על המת וכו', אלא מצטרפים הם על הפסח עם אחרים המשוחחרים והבריאים.

לפיכך אם ארע בהם פסול לאחר מכן – פטורים מלעשות פסח שני, כי באותה שעה היו ראויים לאכילה, חוץ ממפקח את הגל – בגל עגול ולא ארוך – שאם נמצא מת מתחת, ודאי האהיל עליו בתחילה והרי היה טמא בשעת השחיטה והזריקה לפיכך חייב בפסח שני.

היה בבית האסורים של ישראל והבטיחוהו שיצא – אמר רבי יוחנן: שוחטים וזורקים עליו בפני עצמו. ורב חסדא הוסיף: אפילו בשל עכו"ם, אם נמצא לפניו מחומת בית פאגי, שוחטים עליו בפני עצמו שאפשר שיביאו לשם את הפסח שיאכלנו.

א. בירושלמי אמרו בשם רבי יוחנן שבשל ישראל שוחטים וזורקים עליו עם אחרים, ובשל עכו"ם אין שוחטים עליו כלל.

ב. מי שמת לו מת קודם חצות [שחלה עליו האנינות קודם חלות חיוב הפסח] – לא ישחטו עליו את הפסח. ובדיעבד אם שחטו וזרקו – טובל ואוכל לערב (רמב"ם ק"פ ו, ט עפ"י אביי בובחים ק וגמרא להלן צה.).

מת בליל ט"ו – אסור מהתורה באכילת הפסח (עפ"י תוס' יבמות ע: ד"ה א.).

עוד חילוקי דינים ושיטות בדין האונן – בובחים צט-ק.

ב. אין שוחטים וזורקים את הפסח על היחיד. דברי רבי יהודה (וכן סבר רב ששת – ע' יומא נא. וכן דעת ר' יונתן – ע' קדושין מב. לא תוכל לזבח את הפסח באחד... ויש שלמדו מהכתוב בפסח שני יעשו אותו – לשון רבים.

ע' להלן צה. לאיסי בן יהודה ובתד"ה מיבעי). רבי יוסי מתיר, ובלבד שיכול לאכול כזית (איש לפי אכלו).

א. לכתחילה מצוה להצטרף עם אחרים אפילו לרבי יוסי (עפ"י רמב"ם. ומקורו מגמרא להלן צה. ואולם

בירושלמי משמע שאף לכתחילה אין צריך. עפ"י לקוטי הלכות).

ומבואר מדברי הרמב"ם והמאירי שלדעת רבי יהודה אף בדיעבד הפסח פסול (וכן מורה פשט הסוגיא ביומא נא. ואעפ"י שלא שנה עליו לעכב, י"ל שלא תוכל' משמע עיכובא (ע' גם משך חכמה ראה טו,ה).

ומצינו כע"ז בריטב"א יומא נג. שבלשון אזהרה אין צריך קרא נוסף לעכב. וע' מנחות יט).

ב. הרמב"ם (ב, ב ד) כתב שאין שוחטים על היחיד אלא אם הוא ראוי לאכול את כולו, וכן אין

לשחוט על חבורה שכולה זקנים או חולים מפני שאכילתם מועטת ושמה ישאירו ממנו ויביאורו לידי פסול. ובמאירי משמע שאם שחט על היחיד ואינו ראוי לאכול את כולו – פסול. וכן מורה

פשט לשון הרמב"ם (ע' חזו"א מעילה ט,ד; דבר שמואל תנינא. אבל בחבורה של חולים כתב הרמב"ם להכשיר בדיעבד. ויש לפרש מפני שהיו ראויים לאכול הכל, אבל אין לומר שגזו"כ היא ביחיד שפסול, כי בגמ' משמע שלר' יוסי אין ילפותא על היחיד). ובשפת אמת (על הרמב"ם הל' ק"פ ב,ב) פירש דברי הרמב"ם

שאין שוחטים אם אין ראוי לאכול כולו, אבל בדיעבד – כשר.

ורש"י כתב שאפילו לא יאכל היחיד אלא כזית בלבד – שוחטים עליו. ואפשר שכוונתו אם אין לו מי שיצטרף עמו, אין לו לבטל מצות הפסח בשל כך הגם שיבוא לידי נותר (זבח תודה).

ג. אעפ"י שאמר רבי יהודה אין שוחטים וזורקים על היחיד, שוחטים וזורקים על איש ואשה –

גם אם האשה אינה חייבת בפסח (עפ"י צ"ח).

ג. שוחטים וזורקים את הפסח על אנשים הרבה, אם יכולים לאכול כזית. אבל אם אינם יכולים – לא (בין לרבי יהודה בין לרבי יוסי. תוס').

רש"י מפרש: אם יכולים לאכול כזית בין כולם – שוחטים עליהם [יש מי שפירש דבריו אפילו באופן שאף אחד מהם לא יאכל כזית. אך שאר מפרשים כתבו שצריך שאחד לפחות יאכל

כזית]. והרמב"ם (ב,ג) מפרש שכל אחד מהם צריך שיאכל כזית, אבל אין לשחוט עבור מי

שאינו ראוי לאכול כזית.

ד. רבא אמר בפירוש משנתנו שחבורה שכולה נשים עושה את הפסח. ואולם לדעת האומר נשים בפסח ראשון

– רשות, אין שוחטים על נשים בפני עצמן אלא בטפילה לאחרים, כדלהלן.

אין עושים חבורת נשים ועבדים או קטנים ועבדים, משום תפלות ופריצות.

א. חבורת נשים עם קטנים – עושים (מאירי).

ב. קטן היודע לאכול כוית צלי – שוחטים עליו. ואף על פי כן אין עושים חבורה שכולה קטנים לפי שאינם בני דעת ויוכלו להביא את הקדשים לידי בזיון [שיזרקו הבשר זה לזה]. לקוטי הלכות, עפ"י הסוגיא בסוכה והרמב"ם.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: אין עושים חבורה שכולה גרים, שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול (מתוך שאינם בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם. רש"י).

ה. לדברי רבי יהודה, נשים בפסח ראשון – חובה (במכסת נפשת), ושוחטים עליהן אף בפני עצמן, ודוחה את השבת. אבל בשני עושים אותן טפילה לאחרים ולא בפני עצמן (חטאו ישא האיש ההוא – ולא אשה. אבל טפילה עושים שעל זה מועיל מה שנאמר ככל חקת הפסח יעשו אתו). רבי יוסי אומר: שוחטים עליהן בפני עצמן בראשון ובשני [ואף בשבת]. (במכסת נפשת; ונכרתה הנפש ההיא. ואילו איש בא למעט קטן מכרת, כלומר קטן שהגדיל בין שני פסחים. תוס'). רבי שמעון אומר: אשה בראשון עושים אותה טפילה לאחרים, שרשות היא ולא חובה (איש לפי אכלו – ולא אשה; במכסת נפשת – לטפילה). בשני אין שוחטים עליה כל עיקר (חטאו ישא האיש ההוא – למעט מטפילה).

פשוט הסוגיא כאן ולהלן צג. כפרש"י, שלרבי יוסי נשים בשני חובה ולרבי יהודה רשות. ואילו הרמב"ם פסק נשים בראשון חובה ובשני רשות (קרבן פסח א, א; ה, ח). ופסק עוד (שם ופ"ב ה"ד) שעושים אותן חבורה בפני עצמה אף בפסח שני, מלבד בשבת שאסור לשחוט לנשים בפני עצמן בשני מפני שאינן חייבות בו (וע"ש בנושאי כלים ובצל"ח ובלקוטי הלכות). ואפשר שלא דיבר הרמב"ם אלא כאשר אי אפשר לה למצוא אחרים להצטרף עמהם בפסח שני (עפ"י לקוטי הלכות). ובסמ"ג (רכג) משמע שנשים בשני אין עושים חבורה בפני עצמן (ובח תודה).

מבואר בגמרא שאשה חייבת באכילת מצה בליל פסח לכל הדעות (לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות – כל שישנו באזהרת חמץ ישנו במצות מצה. ומרור ומצה שוים שנאמר על מצות ומררים יאכלהו (רש"י)).

א. יש סוברים שנשים אינן חייבות במרור אלא מדרבנן, למאן דאמר שפטורות מפסח [וכמו מרור בזמן הזה, לרבא. להלן קכ]. ויש חולקים (ערש"ש ושפת אמת; מנחת חינוך יז, כז; 'הדושי הגר"ח על הש"ס'; שבת הלוי ח"ט קכב, ג). וכיוצא בזה נחלקו הדעות בערל שאסור באכילת פסח, האם חייב באכילת מרור דבר תורה. ע' בראשונים לעיל כח ובמפרשים; ספר המצות לרמב"ם עשה קנח).
ב. בירושלמי (כאן ה"א ובקדושין א, ז) מובאת דעה שלפני האומרים נשים בפסח ראשון רשות, הוא הדין במצה.

קסז. מה דינו של הזובח את הפסח בבמת יחיד – בשעת התר הבמות ובשעת איסור הבמות?

הזובח את הפסח בבמת יחיד – הרי הוא ב'לא תעשה' (לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך. רבי שמעון). [זבח לאחר חצות – חייב כרת. קודם חצות – פטור מ'כרת' מפני שאינו ראוי עתה לפתח אהל מועד, אבל הוא באזהרה. עפ"י זבחים קיד]. ודוקא בשעת איסור הבמות אבל בשעת התר הבמות – אינו ב'לאו' (באחד שעריך – בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד). אבל אסור לעשות כן, שאין התר בבמת יחיד אלא דבר הנידר ונידב.

רעח

כן מבואר ברש"י כאן עפ"י פשט הסוגיא. ואולם לפי מסקנת הסוגיא בזבחים (קיד) יוצא שאף בזמן התר הבמות אם שחט לאחר חצות עובר ב'לא תעשה' [ואף בדיעבד – הפסח פסול. משך חכמה, ראה טז,ה], וקודם חצות כשר שהרי הוא נעשה שלמים והשלמים קרבים בבמה (והרש"ש כתב שגם סוגיתנו סוברת כן, וכמו שפסק הרמב"ם). ובשעת איסור הבמות עובר משום איסור 'שחוט' חוץ ודינו בכרת. וזה מלבד ה'לאו' הזה שעוברים עליו בכל מקום, ואף בזמן הזה (מנחת חינוך תפז עפ"י החינוך שם).

ויש סוברים שבשעת איסור הבמות אין לאו מיוחד על זביחת הפסח אלא רק הלאו הכללי של כל שחוט' חוץ (ע' הגהות משנה למלך על החינוך שם; זוהר הרקיע לאו מ; מעשה נסים ב וברכת אברהם ו – עפ"י הרמב"ם ושאר מוני המצוות. וע' בארוכה בבאור הגר"פ פ' פלא לרס"ג לאו קעד. ואף לדעה זו, בשעת התר הבמות היו לוקים על לאו זה הגם שאינו נוהג לדורות – שם עפ"י רמב"ם ק"פ א,ג. וע' כו"ב ברשב"ם ב"ב קיב. ד"ה וכי תימא לעבור).

דף צב

קסח. האם האישים דלהלן מותרים באכילת פסח וקדשים?

- א. מי שהיה אונן בערב פסח.
 - ב. השומע בערב פסח על מות קרובו, או שליטתו לו עצמות אביו ואמו.
 - ג. גר שנתגייר בערב פסח.
 - ד. ישראל ערל שמל בערב פסח.
- א. האונן בערב פסח, טובל ואוכל את פסחו לערב [טבילה זו ממעלות שעשו חכמים בקדשים. עפ"י חגיגה כא]. וסובר התנא אנינות לילה דרבנן (לאחר שכבר נקבר המת), לכך אוכל בערב כי לא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת. אבל בשאר קדשים אין האונן אוכל בלילה – העמידו דבריהם במקום עשה (ואפילו יעבור זמן המצוה, כגון תודה שאינה נאכלת אלא ליום ולילה. תוס').
- א. אכילת שאר קדשים בלילה פסח – מחלוקת אמוראים (זבחים ק).
 - ב. מת לפני יום י"ד ונקבר בי"ד; נחלקו תנאים האם נוהג באנינות מדרבנן בלילה שלאחר יום הקבורה ואסור בקדשים, אם לאו (עפ"י זבחים ק). והלכה כדברי חכמים שמותר (עפ"י חזו"א קדשים קמא לח,ד. ע"ש).
 - ג. האונן שנמנע מלעשות הפסח במזיד אגב מרירותו – חייב כרת (עפ"י גמרא צב: ותוס').
- ב. השומע על מות קרובו (שמועה קרובה, כלומר תוך שלשים למיתה), וכן מי שליטתו לו עצמות אביו ואמו – הריהו 'אונן' מדרבנן באותו יום אבל בלילה אין לו אנינות ומותר באכילת קדשים לאחר שטבל.
- אכילת פסח ביום שמועה עצמו, משמע בזבחים (ק, בדברי רבה בר רב הונא, כדפרש"י) שמותר, ואולם ברמב"ם משמע שדין הפסח כשאר הקדשים שאינו אוכל אלא בערב שלאחר יום שמועה (עפ"י קרן אורה שם).

ג. גר שנתגייר בערב פסח; בית שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב. ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך הזאה שלישי ושביעי והערב שמש (ראשונים) – גזרה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אטבול ואוכל כדאשתקד, ולא ידע שאשתקד נכרי היה ואינו מקבל טומאה ועתה ישראל ומקבל טומאה. כאן העמידו חכמים דבריהם במקום כרת.